

Mazur, H. F. "Pryrodno-resursnyi potentsial rozvytku ahro-promyslovoho vyrobnytstva Ukrainy" [Natural-resource potential of development of agro-industrial production in Ukraine]. *Ekonomika APK*. 2013. http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2013_10_15

Petrushyna, T. "Sotsialnyi potentsial innovatsiinoho rozvytku ekonomiky Ukrainy" [Social Potential of Innovative Development of the Ukrainian Economy]. *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh*. 2014. http://nbuv.gov.ua/UJRN/stmm_2014_4_5

Silantiev, O. I. "Suchasni teoretyko-metodolohichni pidkhydy do traktuvannia potentsialu rozvytku makroekonomichnykh

system" [Modern theoretical and methodological approaches to the interpretation of the potential of the development of macroeconomic systems]. *Akademichniy ohliad*. 2017. <http://ir.duan.edu.ua/handle/123456789/145>

Slovnnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language], vol. 8. Kyiv: Naukova dumka, 1977.

Tsymbal, L. "Liudskiy potentsial yak osnova rozvytku ekonomiky znan" [Human potential as the basis for the development of knowledge economy]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*. 2016. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppeu_2016_4_5

УДК 338.22:330:341

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРІЙ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ

© 2018 КОЧУК С. І.

УДК 338.22:330:341

Кочук С. І. Еволюція теорій державної регуляторної політики

Статтю присвячено аналізу й узагальненню еволюцій теорій державного регулювання з точки зору домінуючої ідеології масштабів, інтенсивності та глибини державного втручання в ринкову економіку, її методології та реалізації. Державна регуляторна економічна політика покликана встановити та реалізувати найважливіші, з точки зору суспільства, заходи, спрямовані на покращення економічної ситуації в країні в цілому. Важливо зазначити, що держава, органи державної влади й органи місцевого самоврядування не є суб'єктами господарювання. При цьому вони мають реальні важелі впливу на всіх учасників господарських правовідносин. Проведено порівняльний аналіз теорій регуляторної політики. Узагальнено принципи регуляторної політики, які спостерігалися протягом еволюції державної регуляторної політики. Визначено основні проблеми та шляхи розвитку державної регуляторної політики, які спостерігаються в XXI ст.

Ключові слова: державна регуляторна політика, школа меркантилістів, фізіократи, неокласична школа, кейнсіанство, монетаристська школа, інституціональна школа та теорія раціональних очікувань.

Бібл.: 10.

Кочук Сергій Ігорович – аспірант, кафедра політичної економії, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (просп. Перемоги, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: Desna12@ukr.net

УДК 338.22:330:341

Кочук С. И. Эволюция теорий государственной регуляторной политики

Статья посвящена анализу и обобщению эволюции теорий государственного регулирования с точки зрения доминирующей идеологии масштабов, интенсивности и глубины государственного вмешательства в рыночную экономику, ее методологии и реализации. Государственная регуляторная экономическая политика призвана установить и реализовать важнейшие, с точки зрения общества, меры, направленные на улучшение экономической ситуации в стране в целом. Важно отметить, что государство, органы государственной власти и органы местного самоуправления не являются субъектами хозяйствования. При этом они имеют реальные рычаги влияния на всех участников хозяйственных правоотношений. Проведен сравнительный анализ теорий регуляторной политики. Обобщены принципы регуляторной политики, наблюдавшиеся в течение эволюции государственной регуляторной политики. Определены основные проблемы и пути развития государственной регуляторной политики, наблюдаемые в XXI в.

Ключевые слова: государственная регуляторная политика, школа меркантилистов, физиократы, неоклассическая школа, кейнсианство, монетаристская школа, институциональная школа и теория рациональных ожиданий.

Библ.: 10.

Кочук Сергей Игоревич – аспирант, кафедра политической экономики, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (просп. Победы, 54/1, Киев, 03057, Украина)

E-mail: Desna12@ukr.net

UDC 338.22:330:341

Kochuk S. I.

The Evolution of Theories of the State Regulatory Policy

The article is concerned with an analysis and a generalization of the evolution of theories of the State regulation in terms of the dominant ideology of scale, intensity and depth of the State intervention in the market economy, with its methodology and implementation. The State regulatory economic policy is designed to define and implement the most important measures, which from the point of view of society will be aimed at improving the economic situation in the country as a whole. It is important to specify that the State, the State authorities and local self-government bodies are not economic entities. At the same time they have real levers of influence on all participants of the economic legal relations. A comparative analysis of the regulatory policy theories was carried out. The principles of the regulatory policy observed during the evolution of the State regulatory policy have been generalized. The main problems and ways of development of the State regulatory policy, observed in XXIst century, are defined.

Keywords: State regulatory policy, mercantilists school, physiocrats, neoclassical school, keynesianism, monetarists school, institutional school and the theory of rational expectations.

Bibl.: 10.

Kochuk Sergii I. – Postgraduate Student, Department of Political Economy, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: Desna12@ukr.net

Ставлення до державного регулювання як до суспільної проблеми є одне з важливих питань економічної теорії, яке в умовах становлення інформаційної економіки, посилення процесів глобалізації та інтеграції набуває нових форм.

Вибір певної моделі економічної політики є не простим відображенням теоретичної концепції, а результатом впровадження певних принципів і засад, які залежать від національної особливості кожної окремої країни та відповідають національним традиціям, рівню та способу життя, що склався в результаті використання конкуруючих переваг країни для розбудови власної моделі соціально-економічного розвитку.

На наш погляд, саме вивчення теорій і моделей державного регулювання, які вже знайшли відображення в конкретних моделях економічного, дозволять дослідити перспективи та проблеми розвитку втручання економіки, визначити оптимальне співвідношення підприємницької свободи та державного втручання для України.

Теоретичні та прикладні питання державного регулювання залишаються у центрі уваги як зарубіжних, так і вітчизняних економістів і науковців.

Існує досить велика кількість досліджень, присвячених питанням із формування регуляторної політики у країнах, що знаходяться на етапі розвитку, та в розвинутих країнах.

Висвітлення предмета дослідження державного регулювання відображено в наукових роботах класиків, таких як: Д. Рікардо, М. Фрідмена, В. Петті, В. Окейна, А. Пігу, Дж. Кейнс, П. Вельфанс, А. Лаффера, Дж. Гільдера, та сучасних економістів: Ю. Шпак, С. Козловський, А. Кудінова, М. Іринина і ін.

Проте дослідження та висвітлення ключових проблем, що стосуються питання втручання держави та державних органів в економіку країни, поки що не знайшло достатнього висвітлення в науковій літературі.

Метою статті є дослідження еволюції теорій державної регуляторної політики та виявлення ключових проблем державного втручання в економіку країни.

Аналіз наукових підходів і реальної економічної політики доводить, що протягом історичного й економічного розвитку суспільства оцінка місця та ролі держави в економіці постійно змінювались.

Держава виникла з суспільства та перетворилась на самостійний орган, що стоїть над суспільством і водночас взаємодіє з ним, поняття «держава» та «суспільство» нерідко ототожнюються. Зокрема, Аристотель зазначав, що: суспільство, що складається з декількох селищ, є завершеною державою, що досягла самовідтворювального стану та виникла як відповідь на життєві потреби, але існує заради досягнення благого життя [1].

У Стародавньому світі активно підтримувалась ідея гармонізації відносин між державою та суспільством через втручання держави в економіку, оскільки саме на державу покладалось забезпечення та узгодження інтересів в суспільстві, держава поступово

перетворилась на уособлення спільних інтересів всіх членів суспільства.

Водночас державу розглядали і як економічного агента. В деяких наукових роботах з економічної історії обґрунтовується теза щодо виникнення держави під впливом виключно економічних чинників. Наприклад, землеробство можливо було лише в умовах повноцінної іригаційної системи – багато чисельних каналів і гребель, для побудови та підтримки в робочому стані яких потрібна була праця багатьох тисяч людей, того неможливо було досягнути без потужної центральної влади, тобто держави.

На державу того часу як економічного агента покладалась низка складних функцій: укріплення та охорона приватної власності, податкова політика, створення суспільних благ (забезпечення ефективної роботи іригаційних систем, будівництво колодязів, розбудова нових селищ), соціальні функції – залучення до виробництва представників з нижчих соціальних верств населення.

Середньовіччя – етап жорсткого контролю над економікою, регіональної системи деталізованих законів й уставів, де окреслювались і регламентувались цілі, принципи та структура відносин між феодалами та селянами. Гільдії купців та цехи ремісників у містах також активно втручались у модель регулювання системи соціально-економічних відносин.

На перших етапах розвитку економічної науки ми не можемо говорити про теорії державного втручання в економіку в чистому вигляді, оскільки економічна думка ще не відокремилась у самостійну галузь знань, а державна влада ототожнювалась з владою монарха, його політикою.

За добу Середньовіччя не лише серед християн, а й у мусульманському світі панували уявлення про лінійну спрямованість історичного руху від створення світу до страшного суду.

Фундаментальні зміни в соціально-економічному житті суспільства у XVII ст. призвели до суттєвих зрушень у науковій думці. Якщо у світогляді людей Стародавнього світу або Середньовіччя державна влада ототожнювалась з владою Бога та не підлягала навіть теоретичному припущенню щодо її обмеження, то вже у XVI ст., в епоху Великих географічних відкриттів, відбулось первісне накопичення капіталу, розвиток поділу праці, виникли великі держави, що конкурували між собою в могутності та багатстві.

Концептуальний підхід фізіократів до «природності» законів економіки, оновив і підхід до ролі держави, на яку школа фізіократів поклала функції контролю над дотриманням законності, організації освіти, виконання соціальних завдань, розвитку інфраструктури тощо. Концепція фізіократів обґрунтувала тезу про рівновагу як нормальний стан суспільства. Головною умовою сталої рівноваги вважається розподіл через пропорційний обмін виробленого продукту, що забезпечує безперервну діяльність кожного класу суспільства.

Всупереч загальноприйнятій думці щодо класичного підходу до ролі держави в економіці як «нічного сторожа» не можна казати про одностайність поглядів на цю проблему у представників класичної політекономії.

З одного боку, Д. Рікардо стверджував, що потреби суспільства безмежні, та будь-яка сума капіталу може бути застосована продуктивно, а кризи перевиробництва взагалі неможливі. Усвідомлення буржуазією особливої ролі держави для розвитку капіталізму прийшло лише з нарощуванням кризових явищ в ринковій економіці, загостренням національних і міжнародних суперечностей.

З іншого – А. Сміт, закріплював за державою три основні функції: організація та фінансування громадських робіт, забезпечення воєнної безпеки та судово-правова система, в т.ч. охорона прав власності. Відомий вчений доволі критично оцінював діяльність капіталу, оскільки плани та проекти власників капіталу регулюють і спрямовують працю та капітал виключно у свою галузь, а не на спільні суспільні інтереси. Тому задача суспільства – огородити державу від спроб капіталу підпорядкувати державну владу власним інтересам. Необхідною є розбудова державної системи економічного регулювання, ефективної виконавчої влади, державної підтримки тих галузей промисловості, які «не цікавлять» приватний капітал, але прискорюють і забезпечують соціально-економічний розвиток.

Тобто механізм ринку є ідеальним механізмом узгодження економічних інтересів, а механізм конкуренції, ця «невидима рука ринку», є найкращим механізмом реалізації мети як окремого індивіда, так і всього суспільства в цілому. Поведінка людей, згідно з цим принципом, приводить до максимізації суспільного добробуту. Таким чином, переслідуючи власні цілі, людина більше служить інтересам суспільства, ніж тоді, коли свідомо цього прагне [2]. За А. Смітом, завдання держави – підтримка великих торговельних, промислових і фінансових підприємств, функціонування яких забезпечує зайнятість населення, надходження в державний бюджет [3].

Дуже показовими для того періоду роботами є «Трактат про податки та збори» (1662 р.), «Політична анатомія Ірландії» (1672 р.) англійського економіста В. Петті. В дослідженні процесів виробництва, розвитку продуктивних сил і виробничих відносин В. Петті вивчав і проблему відтворення промислового капіталу, в основу аналізу якого вчений поклав виключно грошову форму промислового капіталу, тому проблема державного втручання концентрується на питанні кількості грошей, що необхідні для «приведення в дію торгівлі нації» та обґрунтуванні необхідності державних податків і зборів.

Тобто вчений покладає на державу важливі функції по забезпеченню зайнятості, а також регламентує цільові витрати держави на оборону, управління, церков, школи й університети тощо. Основними інструментом державного впливу є податки, особливо акцизи, мито, лотереї [4].

Марксистська школа підкреслювала об'єктивну необхідність посилення ролі держави в економіці в умовах активізації процесів усупільнення. Держава, за К. Марксом, це, по-перше, представник суспільних інтересів; по-друге, механізм розв'язання класових суперечностей та забезпечення інституціональних основ функціонування всього суспільства або машина для реалізації політичної влади панівного класу, зовнішній до економіки інститут, що взаємодіє з нею, як надбудовне явище; по-третє, суб'єкт соціального регулювання, який за К. Марксом, сприятиме ліквідації протистояння бідних і багатих верств населення, що згодом звуть коло соціально-економічних функцій держави.

Неокласична школа, яка досліджувала переважно протилежність інтересів економічних агентів, що виконують різні суспільні функції та реальний механізм їх використання – рівноважну ціну, наголошувала на невтручанні держави в економіку, її опосередкованому впливі через податки, дотації та антимонопольну політику.

Саме неокласична школа вперше звернула увагу на органічні недоліки ринкової саморегуляції, розробку практичного інструментарію для забезпечення добробуту. Зокрема, А. Пігу звернув увагу на залежність загального рівня добробуту не лише від величини національного дивіденду, але й від принципів його розподілу. Тим самим були окреслені відносно нові функції держави. Ґрунтуючись на законах спадаючої граничної корисності, А. Пігу наголошував, що передача частини доходу від багатих до бідних сприятиме зростанню загального добробуту, а «рівність граничних жертв» [5] для всіх членів суспільства відповідає системі прогресивного оподаткування – диференційовано мають оподатковуватись доходи, отримані з різних джерел, а податок на доходи від трудової діяльності має бути таким, щоб стимулювати робітника до праці.

Роль держави у суспільному житті А. Пігу проаналізував з точки зору співвідношення економічних інтересів суспільства та індивіда, зокрема реально впливових «зовнішніх ефектів» від діяльності виробника та споживача, які, тим не менш, не мають грошового виміру. Коли ж граничні суспільні витрати перевищують граничні приватні витрати, уряд має запровадити податок на економічну діяльність, що пов'язана з додатковими суспільними витратами, щоб приватні витрати та ціна товару відображали б потім ці витрати. Тобто державне втручання у вигляді податків і субсидій необхідно у кожному випадку, коли приватний і суспільний продукт відрізняються.

Л. Вальрас визнавав як сферу інтересів держави лише виробництво суспільних благ і контроль за монополіями, оскільки вирішальним фактором є ринок, а для встановлення рівноваги не держава має значення, а кількість і ціни на товари та ресурси, баланс сукупного попиту та пропозиції.

В результаті запропонована Л. Вальрасом математична модель процесу суспільного виробництва представляла процес суспільного відтворення як погоджений ринковий механізм відтворення окремих

благ, а рівновагу – як стан, за якого ефективний попит та пропозиція збігаються, ціни кожного блага на всіх ринках однакові й встановились на рівні, що відповідає граничній корисності останньої одиниці з реалізованого запасу такого продукту. «Очевидно, що економічне суспільство не могло б функціонувати без втручання влади, що зобов'язана підтримувати порядок, безпеку, правосуддя. Проте держава – не підприємець: вона не продає своїх послуг на ринку ні за принципом вільної конкуренції, ні за принципом монополії... Воно часто продає їх у збиток, іноді віддає їх даром» [6], що, за Вальрасом, є абсолютно природним, оскільки «державні послуги є предметом колективного, а не індивідуального споживання» [6].

Дж. М. Кейнс по-іншому розглядав економічну рівновагу та функції держави в економічних процесах: основна задача державної економічної політики – усунення криз і підтримка стану квазібуму, але в період досягнення валовим обсягом виробництва рівня, максимально близького до повної зайнятості, обсягом інвестицій – обсягу заощаджень, держава має мінімізувати свою роль в економіці.

Кейнсіанська теорія поставила під сумнів тезу про рівновагу за повної зайнятості у довгостроковому періоді, оскільки це є проблемою тривалої і виваженої політики держави, пов'язаної з управлінням макроекономічним кругообігом за допомогою опосередкованих методів впливу, інструментів фінансової і валютної політики держави.

Таке бачення ролі держави в економіці пояснює думку Дж. М. Кейнса щодо необхідності регулювання попиту, оскільки будь-яке послаблення схильності до споживання призводить до скорочення попиту як на споживчі товари, так і на капітал. Щодо регулювання інвестиційного попиту, то Кейнс зазначає важливість грамотної грошової політики: доходи тих, хто отримав роботу в результаті розширення інвестицій, витрачаються на споживчі товари, активізують процес виробництва, стимулюють подальше зростання капіталовкладень. Водночас джерелом інвестиційних витрат не має бути маніпулювання відсотковою ставкою, кредити, пільги, державні дотації.

Нестабільність, безробіття, невиправдані очікування, втрата заощаджень, надприбутки спекулянтів зменшують схильність рантє до заощаджень, знищують атмосферу довіри, яка є необхідною передумовою готовності до заощаджень, і погіршують тим самим умови для накопичення, що забезпечує раніше «закономірну угоду між зростанням капіталу та зростанням населення». В умовах інфляції «країна може, не усвідомлюючи цього, спожити в поточному періоді заощадження, призначені для майбутнього, і може навіть проїсти свій капітал або навіть не відновити його при прогресивному зменшенні його цінностей» [7].

Державне регулювання, згідно з Кейнсом, не позбавляє економіку переваг, обумовлених децентралізацією, приватною ініціативою, особистою зацікавленістю та індивідуальною відповідальністю, а вирішує

соціальні проблеми, підвищує її ефективність. Кейнс не був прихильником націоналізації, вважаючи, що суттєвою є не власність на засоби виробництва, а можливість регулювання економічного процесу без застосування насильницько-авторитарних методів, революційних перетворень.

Неоліберальний напрямок однією з основних своїх дослідницьких задач виділив вивчення оптимального співвідношення економічного та соціального, збереження економічної свободи та вільної конкуренції з одночасним регулюванням перерозподілу доходу, структурної та фінансової політики.

Ця концепція інтегрує як ключові підходи класичної політекономії принципи вільного ринку, що діє на базі індивідуальних цінностей, так і кейнсіанські принципи. Так, Ф. Хайек доводив ілюзорність розуміння ринкової системи як абсолютно вільної від державного втручання – держава завжди займалась стягуванням податків (фіскальна політика) та емісією грошей (грошова політика). Тому треба не «доповнювати» ринком державним регулюванням, а вивільнювати його від будь-якого втручання за збереження функції забезпечення національної безпеки, захисту приватної власності, правопорядку, законності, соціальних послуг, мінімального доходу старих, хворих, недієздатних і цим обмежувати свою участь в економічному процесі. Регулююча функція держави має бути зведена до мінімуму, її треба позбавити монополії на емісію грошей, права брати борги, закручувати податковий прес.

Водночас В. Ойкен виходив з ідеї широкої участі держави в економічному процесі, покликаною забезпечити безкризовий розвиток капіталістичної економіки. Він виступав не за усунення перешкод на шляху вільної конкуренції з боку держави. Соціальне ринкове господарство за своєю суттю є економікою, що управляється за допомогою кредитно-грошової та податкової політики, головними об'єктами регулювання якої є інвестиції, а інструментами – кредит, податки, фінансові пільги, дотації, допомоги.

В. Ойкен економічну політику розглядав як «єдність протилежностей»: «політики порядку» (втручання держави підтримується і спрямовано на обмеження влади монополій і компенсацію проблем економічної кон'юнктури) і «політики регулювання» (головне – економічний порядок, а втручання держави неприпустимо). Щодо меж державного втручання, В. Ойкен вважав, що економічна політика *laissez-faire* є координованою діяльністю всіх домогосподарств та підприємств за її раціональної спрямованості на розвиток продуктивних сил, загальну рівновагу й оптимальне забезпечення споживчими благами [8].

М. Фрідмен – відомий представник монетаристської гілки неоліберального напрямку наголошував, що криза 1929–1933 рр. викликана провальною грошовою політикою урядів, хоча держава має лише забезпечувати: а) безпеку громадян; б) дотримання чинного законодавства; в) реалізацію політики, що уможливає господарську діяльність, а політика доходів, зайнятості,

соціального забезпечення у поєднанні зі зростаючою активністю профспілок уповільнює темпи економічного розвитку.

Згідно з монетаристською школою джерелом економічного розвитку є приватне підприємство, відповідно, дефіцитне фінансування, високе податкове навантаження, субсидування бідних, широке коло прав профспілок є основними гальмами у підвищенні суспільного добробуту. Головним інструментом державного регулювання економіки може бути лише регулювання грошової маси – обмеження соціальних трансфертів, заощадження з метою створення соціальних фондів, податкові реформи, відмова від інфляційних програм повної зайнятості та ін.

Соціальні функції держави, за монетаристами, полягають у нормативно-правовій діяльності щодо охорони та розвитку конкуренції, гарантування приватної власності та рівності можливостей для кожного індивіда максимально проявляти свої здібності. В межах монетаристської моделі державний контроль над цінами, заробітною платою не передбачається. Принципи розподілу соціальних благ трактуються з позицій панування приватної власності у виробництві, економічної свободи індивідів, індивідуалізму, конкуренції.

Монетаристська школа концентрує увагу на економічних функціях держави, мінімізуючи її соціальні функції.

Інституціональна школа розглядала державну владу як ендогенний фактор економічного розвитку й орієнтувалась на відносний баланс між приватною ініціативою та функціями держави, які мають поступово розширюватись у цій взаємодії.

Держава з її соціально-економічними функціями є одним із ключових об'єктів дослідження інституціональної теорії, крім ринкового механізму, його специфіки та ефективності з точки зору «суспільного інтересу» на певному цивілізаційно-історичному етапі та великої корпорації – ключової ланки економічної системи.

Такий підхід обумовив визначення основних економічних функцій держави – встановлення і перерозподіл прав власності, які можуть регулюватись не лише державою, але й іншими соціальними механізмами – звичаями, моральними установками та традиціями, релігією. Так, П. Вельфанс писав, що «економічна політика є сукупністю заходів та обмежень правового характеру, спрямованих на створення в економіці сприятливих умов для стабільної та ефективної взаємодії економічних суб'єктів, а також на усунення або зменшення негативних факторів економічного розвитку країни» [9]. Саме інститути є основним інструментом державного регулювання економіки, оскільки задачею економічної політики є встановлення ринкових умов, що обмежують свободу та правила.

Дж. К. Коммонс обґрунтував концепцію «колективної соціальної дії» як механізму підтримки рівноваги соціально-економічної системи. Основні суб'єкти економіки – профспілки, об'єднання підприємців, держава

(її роль ключова у процесі адаптації господарської системи до мінливого середовища).

Чиста ринкова система як комбінація конкуруючих фірм і невеличких монополій встановлює та забезпечує рівновагу; планова система за умов відсутності інструментів і важелів встановлення оптимальних пропорцій між валовими заощадженнями та валовими інвестиціями, перетворює державний сектор на привілейований сектор економіки, що використовує в своїх цілях наявну систему розподілу доходів. Своєю чергою, відсутність механізму контролю над цінами породжує постійну загрозу інфляції та соціальних конфліктів.

У межах неокласичного напрямку сформувався ще кілька векторів досліджень ролі економічної політики в суспільстві, зокрема концепції індивідуального планування, яка дозволяла прогнозувати важливі процеси на тривалу, середню та найближчу перспективу; створювати більш-менш детальні програми, що орієнтують економічний розвиток на конкретні цілі (приріст національного продукту в перших обсягах з урахуванням соціальної та економічної плати за приріст, зростання зайнятості, покращення структури платіжного балансу, подолання диспропорцій (регіональних, галузевих), перебудова структури національної економіки тощо); визначати засоби реалізації плану (державного фінансування, капіталовкладення, система преференцій – кредити, субсидії, податкові пільги, тобто використання закону прибутку. Занижені тарифи на державний транспорт та електроенергію); розробляти економічні, політичні, адміністративні заходи, створення інститутів, тобто механізму, за допомогою якого держава буде реалізовувати прийняті плани; постійно коректувати плани та модифікувати механізми їх реалізації.

Я. Тінберген у своїх роботах порвав з традицією ізольованого підходу до різних типів економічної політики, показав, що її рішення залежить від одночасного, скоординованого використання достатньої кількості правильно обраних інструментів реалізації відповідної економічної політики [10].

Вчений зазначає, що, на жаль, економічна політика частіше за все спирається на теоретичні дослідження (або ліберальні (*laissez faire*), або соціалістичні (державна власність як гарантія максимізації суспільного добробуту)), ніж на практичний досвід і наукові доробки.

А. Лаффер і Дж. Гільдер особливу увагу приділяли аналізу фіскальних механізмів стимулювання підприємницької активності. Створений «економікою пропозиції» проект податкової реформи був адаптований у 80-х рр. ХХ ст. Р. Рейганом при зниженні податкового податку з 70 до 38 % і зменшенні оподаткування нерухомості, нагромаджень та інвестицій. Новою податковою політикою державі вдалося підтримати підприємницьку ініціативу та стимулювати американську економіку до економічного зростання.

Р. Лукас у своїй теорії раціональних очікувань наголошував на необхідності повної нейтральності гро-

шей до реальних змінних в економіці; раціональних очікувань економічних суб'єктів, які нейтралізують, а тому роблять неефективним державне регулювання економіки в будь-яких формах – бюджетній, грошово-кредитній та ін.

Тому фундаментальними передумовами реалізації економічної політики, згідно з теорією раціональних очікувань, мають бути раціональний характер формування очікувань господарюючих агентів, відповідно до якого останні ефективно та цілеспрямовано використовують усю наявну інформацію для прогнозування майбутнього розвитку кон'юнктури й обґрунтовують на цих очікуваннях свої рішення; гнучкість ставок заробітної плати і цін, а також швидке їх пристосування до змін попиту та пропозиції; високий ступінь конкурентності ринків товарів та економічних ресурсів, в результаті чого для системи характерним буде стан постійної рівноваги.

ВИСНОВКИ

На початку XXI ст. необхідність державного регулювання вже не викликає сумнівів, провідні наукові школи погоджуються з ключовою роллю держави в умовах турбулентних змін, і хвилююподібний, глобальний характер розвитку світової економіки лише посилює цю впевненість. Проте питання меж та інтенсивності державного втручання є досить актуальним.

Актуальною є і проблема інструментарію економічної політики, його ієрархії та ранжування, оскільки сьогодні відсутня цілісність підходу до впливу головних інструментів змін не матиме очікуваних змін від реалізації економічної політики при розв'язанні різних соціальних завдань.

Відсутність цілісної концепції заважає формуванню єдиної наукової школи та розширює коло широких міждисциплінарних узагальнень, за яких одні і ті самі заходи, методи й інструменти мають різні назви, або, навпаки, дослідники та практики під однаковими назвами мають на увазі діаметрально різні явища та процеси. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. Сочинения : в 4 т. Т. 4. М. Мысль, 1984. 830 с.
2. Звягинцева Н. А. Актуальные вопросы периодизации развития процессов регулирования экономических систем. *Известия ИГЭА*. 2013. № 1. С. 18–23.
3. Трофимов С. Е. Историко-экономические аспекты государственного регулирования экономики. *Известия Иркутской государственной экономической академии*. 2014. URL: <http://eizvestia.isea.ru/reader/article.aspx?id=19797>

кутской государственной экономической академии. 2014. URL: <http://eizvestia.isea.ru/reader/article.aspx?id=19797>

4. Петти У. Трактат о налогах и сборах. М. : Ось-89, 1997. 112 с.
5. Пигу А. Экономическая теория благосостояния : в 2 т. Т. 1. М. : Прогресс, 1985. 512 с.
6. Кудінова А. В. Трансформація відносин споживання в глобальній економіці. Київ : КНЕУ, 2015. 284 с.
7. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег // Антология экономической классики. Т. 2. М. : Эконом, 1993. С. 135–432.
8. Ойкен В. Основные принципы экономической политики / под ред. Л. Цедилина, К. Херманн-Пиллата. М. : Прогресс, 1995. 496 с.
9. Вельфенс П. Основы экономической политики. СПб. : Изд-во «Дмитрий Буланин», 2002. 495 с.
10. Нобелевские лауреаты XX века. Экономика. Энциклопедический словарь. М. : РОСПЭН, 2001. 336 с.

Науковий керівник – Кудінова А. В., доктор економічних наук, професор кафедри політичної економії ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

REFERENCES

- Aristotel. *Sochineniya* [Compositions], vol. 4. Moscow: Mysl, 1984.
- Keyns, Dzh. M. "Obshchaya teoriya zanyatosti, protsenta i deneq" [General theory of employment, interest and money]. In *Antologiya ekonomicheskoy klassiki*, vol. 2, 135–432. Moscow: Ekonom, 1993.
- Kudinova, A. V. *Transformatsiya vidnosyn spozhyvaniya v globalnii ekonomitsi* [Transformation of consumption patterns in the global economy]. Kyiv: KNEU, 2015.
- Nobelevskiy laureaty XX veka. Ekonomika. Entsiklopedicheskii slovar* [Nobel laureates of the twentieth century. Economy. Encyclopedic Dictionary]. Moscow: ROSPEN, 2001.
- Oyken, V. *Osnovnyye printsipy ekonomicheskoy politiki* [Basic principles of economic policy]. Moscow: Progress, 1995.
- Petti, U. *Traktat o nalogakh i sborakh* [A treatise on taxes and fees]. Moscow: Os-89, 1997.
- Pigu, A. *Ekonomicheskaya teoriya blagosostoyaniya* [Economic welfare theory], vol. 1. Moscow: Progress, 1985.
- Trofimov, S. Ye. "Istoriko-ekonomicheskiye aspekty gosudarstvennogo regulirovaniya ekonomiki" [Historical and economic aspects of state regulation of the economy]. *Izvestiya Irkutskoy gosudarstvennoy ekonomicheskoy akademii*. 2014. <http://eizvestia.isea.ru/reader/article.aspx?id=19797>
- Velfens, P. *Osnovy ekonomicheskoy politiki* [Fundamentals of economic policy]. St. Petersburg: Izd-vo «Dmitriy Bulanin», 2002.
- Zvyagintseva, N. A. "Aktualnyye voprosy periodizatsii razvitiya protsessov regulirovaniya ekonomicheskikh sistem" [Actual issues of the periodization of the development of the regulation of economic systems]. *Izvestiya IGEA*, no. 1 (2013): 18–23.